

Polityka Stanów Zjednoczonych wobec Egiptu w okresie rządów Baracka Obamy – zmiana czy kontynuacja?

Krzysztof Bojko

Akademia Sztuki Wojennej

Przemówienie wygłoszone przez amerykańskiego prezydenta Baracka Obamę na Uniwersytecie Al-Azhar w Kairze w czerwcu 2009 r. z jednej strony przysporzyło mu ogromną sympatię w świecie arabskim, a z drugiej – zainspirowało miejscową młodzież do spontanicznych wystąpień, które przerodziły się w tzw. Arabską Wiosnę, zapoczątkowaną wydarzeniami w Tunisie i w Kairze na przełomie lat 2010/2011. Cofnięcie wsparcia USA dla ekipy prezydenta Hosniego Mubaraka i *de facto* zaaprobowanie przejęcia władzy w Egipcie przez Bractwo Muzułmańskie oraz prezydenta Muhammada Mursiego wydawało się oznaczać zmianę polityki Stanów Zjednoczonych wobec tego kraju, ale i całego regionu. Dlatego też szokiem dla sił wierzących w amerykańskie wsparcie dla demokratycznych przemian w Egipcie i w regionie była akceptacja w 2014 r. przez administrację B. Obamy przejęcia w Egipcie władzy przez wojsko. Fakt ten dowodził, że głównym celem polityki USA w świecie arabskim jest nie tyle doprowadzenie do jego demokratyzacji, ile do zachowania w regionie stabilizacji politycznej i gospodarczej, jak również zagwarantowanie bezpieczeństwa Izraela.

Słowa kluczowe: Egipt, demokratyzacja, przemiany, Bractwo Muzułmańskie, wybory, Państwo Islamskie, wojna z terroryzmem.

Wstęp

Przez ponad trzy dekady, jakie minęły od zwołania przez prezydenta Jimmy’ego Cartera w 1978 r. konferencji w Camp David do wybuchu w 2011 r. w Egipcie tzw. Arabskiej Wiosny, polityka Waszyngtonu wobec Kairu była zadziwiająco stabilna. Aż do 2011 r. kolejni prezydenci USA udzielali egipskim ekipom rządzącym politycznego, gospodarczego i militarnego wsparcia, postrzegając Kair jako jeden ze swoich najbliższych i najpewniejszych – po Izraelu – sojuszników na Bliskim Wschodzie. Celem tego artykułu jest nie tyle chronologiczne przedstawienie polityki administracji Baracka Obamy wobec Egiptu w latach 2009–2016, ile próba odpowiedzi na pytanie, jakie były rzeczywiste powody, dla których 44. prezydent USA zdecydował się w 2011 r. wstrzymać wsparcie dla ekipy prezydenta Hosniego Mubaraka, zaakceptować

przejęcie władzy przez opozycję zdominowaną przez Bractwo Muzułmańskie, by po kilku latach przejść do porządku dziennego nad uwięzieniem demokratycznie wybranego prezydenta Muhammada Mursiego oraz delegalizacją Bractwa Muzułmańskiego, a w końcu udzielić poparcia dla wywodzącego się z kręgów wojskowych nowego egipskiego lidera, gen. Abd al-Fattaha al-Sisiego.

W ocenie autora artykułu kolejne spektakularne wolty w polityce B. Obamy wobec Kairu w znacznym stopniu były wymuszone wewnętrznymi przemianami w Egipcie i w regionie po 2010 r. W istocie zaś głównym celem administracji prezydenta USA wobec Egiptu i pozostałych państw Bliskiego Wschodu było nie tyle dążenie do doprowadzenia tam do rzeczywistych demokratycznych przemian, ile chęć utrzymania stabilizacji wewnętrznej w regionie, w tym zapewnienie bezpieczeństwa w graniczącym z Egiptem Państwie Izrael. Zdaniem autora choć przedstawione przez B. Obamę w przemówieniu w Kairze idealistyczne hasła odnośnie do pozytywnych przeobrażeń na Bliskim Wschodzie wpływały z jego szczerych wewnętrznych przekonań, to równoczesna jego niechęć do bezpośredniego zaangażowania USA na Bliskim Wschodzie powodowała, że Biały Dom nie był w stanie wpłynąć na trwałe demokratyczne przekształcenie świata arabskiego. Konsekwencją nieudzielenia przez administrację B. Obamy rzeczywistego wsparcia dla przemian zapoczątkowanych w regionie Arabską Wiosną był widoczny wzrost rozczarowania w świecie arabskim do polityki 44. prezydenta USA mierzony szybko topniejącą sympatią do Stanów Zjednoczonych, ale i samego B. Obamy. W artykule autor wykorzystał metody historyczne, badania dokumentów oraz analizę systemową.

Interesy USA w regionie MENA

W odróżnieniu od pozostałych państw Zachodu od zetknięcia się z krajami na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej (MENA) USA nigdy nie były zainteresowane zdobyczami kolonialnymi w tym regionie, lecz w największym stopniu rozwojem korzystnej dla siebie współpracy gospodarczej. Od początku też w polityce USA wobec regionu pojawiał się aspekt religijno-ideologiczny, związany najpierw z misją szerzenia i wspierania chrześcijaństwa, a następnie podejmowanymi działaniami na rzecz modernizacji i demokratyzacji regionu MENA. Od lat 70. XX w. elementem tej polityki jest m.in. udzielanie przez USA politycznego, militarnego i finansowego wsparcia dla Izraela, uznawanego przez Waszyngton za jedyne demokratyczne państwo na Bliskim Wschodzie, oraz amerykańska pomoc dla Egiptu i Jordanii, które nawiązały stosunki dyplomatyczne z Izraelem.

Aspekt gospodarczy i polityczno-militarny

Kontakty gospodarcze amerykańskiego biznesu ze światem arabskim rozpoczęły się jeszcze przed powstaniem USA. Na przełomie XVIII i XIX w. do regionu MENA

trafiało ok. 20% amerykańskiego eksportu¹. Dlatego też powtarzające się napady piratów z państw Afryki Północnej na amerykańskie statki pływające wzdłuż wybrzeży północnoafrykańskich leżały u podstaw dwukrotnego podjęcia przez Kongres USA decyzji o wysłaniu marynarki wojennej dla zakończenia tego procederu i otwarcia szlaków handlowych na Morzu Śródziemnym zgodnie z popularną w Stanach Zjednoczonych zasadą wolności handlu. Cel ten udało się osiągnąć w wyniku tzw. wojen berberyjskich z lat 1801–1805 i 1815–1816².

Zwiększające się kontakty między USA i Egiptem skutkowały ustanowieniem w Kairze w 1848 r. amerykańskiego konsulatu³. Jest paradoksem, że zasada wolności handlu, na którą powoływały się USA, angażując się w regionie arabskim w wojny berberyjskie, w drugiej połowie XIX w. umożliwiła Kairovi skutecznie konkurować z jednym z głównych amerykańskich towarów eksportowych, jakim była w tym czasie bawełna. Okazało się to możliwe dzięki wprowadzeniu podczas wojny secesyjnej w USA przez stany północne blokady portów stanów południowych, skutkujące niedoborem bawełny na światowych rynkach i zastąpieniem przez jednego z największych jej importerów, tj. Wielką Brytanię, bawełny amerykańskiej – egipską. Dochody z eksportu tego produktu oraz z eksploatacji Kanału Sueskiego przez długi czas były jednym z najważniejszych źródeł przychodów egipskiego budżetu⁴.

Od lat 30. XX w. Bliski Wschód stał się obiektem zainteresowania wielkich amerykańskich firm petrochemicznych, w tym Standard Oil Company of California, które do lat 70. XX w. zmonopolizowały w tym regionie wydobywanie i sprzedaż ropy i gazu⁵. W okresie drugiej wojny światowej, w celu zapewnienia stabilizacji na Bliskim Wschodzie, Waszyngton – w znacznej mierze pod naciskiem amerykańskich firm petrochemicznych – objął państwa regionu, w tym Egipt w 1942 r., specjalnym programem preferencyjnych kredytów finansowych *lend-lease*⁶. Pod koniec wojny, pragnąc utrzymać dobre relacje z liderami państw arabskich, administracja USA starała się zachować neutralność wobec narastającego konfliktu żydowsko-arabskiego. Było to widoczne m.in. przy okazji spotkania prezydenta Franklina D. Roosevelta

¹ *U.S. Relations With Morocco*, U.S. Department of State, 20.01.2017, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5431.htm> (dostęp: 6.06.2018). Pierwszym państwem arabskim, które w 1786 r. uznało USA, było Maroko; W.A. Williams, *America and the Middle East. Open Door Imperialism or Enlightened Leadership?*, Rinehart, New York 1958, s. 6, 7.

² B. Kilmeade, D. Yaeger, *Thomas Jefferson and the Tripoli Pirates. The Forgotten War That Changed American History*, Sentinel, New York 2016, s. 10–33.

³ *A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Egypt*, <https://history.state.gov/countries/egypt> (dostęp: 22.03.2018).

⁴ W.R. Polk, *The United States and the Arab World*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1969, s. 85, 86; P. Schwartzstein, *How the American Civil War Built Egypt's Vaunted Cotton Industry and Changed the Country Forever*, smithsonian.com, 1.08.2016, <https://www.smithsonianmag.com/history/how-american-civil-war-built-egypts-vaunted-cotton-industry-and-changed-country-forever-180959967/> (dostęp: 22.03.2018). W końcu XIX w. eksport bawełny odpowiadał za ok. 93% dochodu Egiptu.

⁵ T. Fryzeł, *Jedność Arabska. Idea i rzeczywistość*, MON, Warszawa 1974, s. 312, 313.

⁶ *The Department of State to the Egyptian Legation*, U.S. Department of State, 883.24/207, 20.01.2017, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1943v04/d66> (dostęp: 6.06.2018).

z królem Egiptu Farukiem oraz monarchami Arabii Saudyjskiej Abdul Azizem ibn Saudem i Etiopii Hajle Syllassjem, do którego doszło w lutym 1945 r. na pokładzie amerykańskiego okrętu znajdującego się na wodach Kanału Sueskiego. W trakcie spotkania Franklin D. Roosevelt obiecał m.in., że żadne decyzje odnośnie do powstania państwa żydowskiego w Palestynie nie zapadną bez konsultacji ze stroną arabską⁷.

Stosunki amerykańsko-egipskie nieco się skomplikowały po obaleniu rządów króla Faruka w 1952 r. przez egipską armię na czele z Muhammadem Nadżibem i Gamalem Abdel Naserem. Biały Dom niepokoiło m.in. zacieśnianie przez nowe egipskie władze kontaktów z ZSRR. Tym niemniej, pomimo pojawiających się problemów we współpracy z Kairem, których konsekwencją była m.in. niechęć USA do sprzedaży amerykańskiej broni Egiptowi czy finansowania budowy Tamy Asuańskiej, amerykański prezydent Dwight Eisenhower zareagował stanowczo na wybuch kryzysu sueskiego, zapoczątkowanego izraelskim atakiem na Egipt w październiku 1956 r., a następnie na pojawienie się w strefie Kanału Sueskiego sił Wielkiej Brytanii i Francji. Żądając wycofania wojsk agresorów, prezydent D. Eisenhower najpierw zwołał w tej sprawie posiedzenie Rady Bezpieczeństwa ONZ, a następnie zwrócił się do Zgromadzenia Ogólnego ONZ, gdzie uchwalono trzy rezolucje odnoszące się do agresji na Egipt (nr 998, 999 i 1000)⁸.

Bardzo istotny wpływ na politykę USA wobec Egiptu miała wojna Jom Kipur z października 1973 r. Waszyngton z dezaprobatą przyjął wówczas zarówno atak Kairu na państwo żydowskie, jak i polityczne i militarne wsparcie okazane Egiptowi przez ZSRR (dostawy sowieckiego uzbrojenia docierały do tego kraju m.in. przez Iran)⁹. Przegrana przez Egipt i Syrię wojna z 1973 r. oraz trudna sytuacja Izraela, który nie okazał się aż tak silny, jak sądzili jego przywódcy, umożliwiła Waszyngtonowi podjęcie nacisków na Kair i Tel Awiw prowadzących do zawarcia pokoju między obu państwami. Już w 1974 r. następca Nasera, prezydent Anwar Sadat, nakazał opuszczenie Egiptu przez ok. 20 tys. obywateli ZSRR. Natomiast w 1978 r. prezydent Jimmy Carter doprowadził do izraelsko-egipskich rozmów w Camp David, gdzie uzgodniono podpisanie w 1979 r. przez premiera Izraela Menachema Begina i prezydenta Egiptu A. Sadata traktatu pokojowego, zgodnie z którym w zamian za uznanie

⁷ *Franklin D. Roosevelt*, U.S. Department of State, <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/roosevelt-franklin-d> (dostęp: 6.06.2018); A. Taylor, *The first time a U.S. president met a Saudi King*, „The Washington Post”, 27.01.2015, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/01/27/the-first-time-a-u-s-president-met-a-saudi-king/?noredirect=on&utm_term=.93524c7c3cef (dostęp: 12.04.2018); *Letter From President Roosevelt to King Ibn Saud*, Yale Law School, 5.04.1945, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/decad161.asp (dostęp: 12.04.2018).

⁸ D.D. Eisenhower, *Waging Peace: The White House Years 1956–1961*, Doubleday, Garden City, New York 1965, s. 667; H. Kissinger, *Dyplomacja*, Bellona, Warszawa 1996, s. 588; H.A. Jamsheer, *Konflikt sueski na tle relacji międzynarodowych*, w: J. Marszałek-Kawa, R. Podgórzńska, J. Piątek (red.), *Bliski Wschód między konfliktem a stabilizacją*, Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 11–25.

⁹ R. Czulda, *Iran 1925–2014. Od Pahlawich do Rouhaniiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014, s. 92.

Izraela Kair odzyskiwał półwysep Synaj oraz otrzymał od USA pomoc gospodarczą (do 2017 r. ok. 77 mld USD. Znacznie mniejszy Izrael do 2017 r. otrzymał od USA ok. 134,5 mld USD)¹⁰.

W znacznym stopniu to dzięki pomocy USA Egipt stał się najpotężniejszym pod względem potencjału militarnego państwem Afryki i najsilniejszym po Izraelu na Bliskim Wschodzie. Liczące w 2018 r. ok. 454 tys. żołnierzy egipskie siły zbrojne, posiadające ok. 4,9 tys. czołgów, ok. 1,1 tys. samolotów i śmigłowców oraz flotę, w tym sześć okrętów podwodnych, są 12. armią świata, na której utrzymanie Kair przeznaczają rocznie ok. 4,4 mld USD¹¹. Od 1980 r. odbywają się w Egipcie amerykańsko-egipskie ćwiczenia *Operation Bright Star*¹². Przykładem dobrej współpracy Egiptu i USA w dziedzinie wojskowej i bezpieczeństwa było m.in. wspólne dozbrajanie afgańskich mudżahedinów walczących w latach 80. XX w. z siłami ZSRR oraz udział sił egipskich w 1991 r. w operacji „Pustynna Burza” (*Desert Storm*) przeciwko Irakowi. Obok liczącego wówczas ok. 700 tys. żołnierzy kontyngentu amerykańskiego w operacji irackiej wziął również udział liczący ponad 30 tys. żołnierzy kontyngent egipski. Również po atakach z 11 września 2001 r. Egipt wsparł USA, umożliwiając wojskom koalicyjnym korzystanie z jego przestrzeni powietrznej oraz z Kanału Sueskiego. Kair odmówił jednak udziału swoich sił zbrojnych w operacjach militarnych w Afganistanie w 2001 i w Iraku 2003 r. W tym drugim przypadku egipskie władze wskazywały m.in. na brak akceptacji dla tej operacji ze strony Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz Ligi Państw Arabskich¹³.

Pomimo specjalnych stosunków z USA oraz podpisania w 1999 r. umowy o współpracy gospodarczej TIFA (*Trade and Investment Framework Agreement*) wysokość wzajemnych obrotów handlowych w okresie ostatnich dwóch dekad oscyluje w granicach kilku miliardów USD rocznie. Zawsze też we wzajemnych obrotach występowała znacząca nadwyżka amerykańskiego eksportu (najwyższe saldo obrotów, ok. 9 mld

¹⁰ S.P. Tillman, *The United States in the Middle East. Interests and Obstacles*, Indiana University Press, Bloomington 1982, s. 24–34; M. Dunne, *The United States' Assistance for Egypt*, <http://carnegieendowment.org/2017/04/25/united-states-assistance-for-egypt-pub-68756> (dostęp: 4.06.2018); A. Chughtai, *Understanding US military aid to Israel*, „Al Jazeera”, 8.03.2018, <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2018/03/understanding-military-aid-israel-180305092533077.html> (dostęp: 5.06.2018).

¹¹ *2018 Egypt Military Strength. Current military capabilities and available firepower for the nation of Egypt*, GlobalFirepower.com, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=egypt (dostęp: 10.06.2018).

¹² *The Officers' Republic. The Egyptian Military and Abuse of Power*, Transparency International, http://ti-defence.org/wp-content/uploads/2018/03/The_Officers_Republic_TIDS_March18.pdf (dostęp: 10.06.2018); *Operation Bright Star*, https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Bright_Star (dostęp: 4.06.2018).

¹³ M.K. Said, *Potential Egyptian contribution to a security framework in the Gulf*, „Middle East Policy Council” 2004, t. XI, nr 3, <https://www.mepc.org/journal/potential-egyptian-contribution-security-framework-gulf> (dostęp: 4.06.2018); R. Weitz, *Egypt–US Security Ties Provide Possible Anchor for Stability*, SLInfo.com, 7.07.2011, <https://slinfo.com/2011/02/egypt-us-security-ties-provide-possible-anchor-for-stability/> (dostęp: 4.06.2018).

USD, odnotowano w 2010 r.)¹⁴. Sytuację w tym względzie niewiele zmieniły wydarzenia w Egipcie po wybuchu Arabskiej Wiosny w 2011 r.¹⁵

Aspekt religijno-ideologiczny

Wkrótce po nawiązaniu przez USA współpracy gospodarczej ze światem arabskim w regionie MENA, w tym w Egipcie, uwidoczniła się duża aktywność misjonarzy kierowanych tu przez amerykańską organizację The American Board of Commissioners for Foreign Missions¹⁶. W XX i XXI w. zarówno przedstawiciele amerykańskich kościołów chrześcijańskich, jak i władz wielokrotnie upominali się o prawa społeczności koptyjskiej w Egipcie, szczególnie po kolejnych dużych atakach terrorystycznych na Koptów. Z kolei Koptowie utworzyli liczne wspólnoty w USA, m.in. w Los Angeles i Brooklynie¹⁷.

Choć w pierwszych dwóch dekadach po drugiej wojnie światowej USA prowadziły raczej zrównoważoną politykę wobec regionu i konfliktu izraelsko-arabskiego, to wyrażenie przez prezydenta Richarda Nixona we wrześniu 1970 r. zgody na sprzedaż Izraelowi nowoczesnego sprzętu wojskowego o wartości ok. 500 mln USD, co zatwierdził Kongres USA w budżecie na 1971 r.¹⁸, a następnie udzielenie przez Waszyngton pomocy Izraelowi w czasie wojny w 1973 r. zostało uznane w regionie, w tym przez Kair, za jednostronne wsparcie Tel Awiwu, skutkując wprowadzeniem przez państwa arabskie embarga na sprzedaż ropy naftowej do USA oraz innych państw Zachodu¹⁹. Zwraca uwagę fakt, iż szczególnie dużego wsparcia Izraelowi udzieliły amerykańskie kościoły protestanckie (m.in. zielonoświątkowców, baptystów i metodystów), czego

¹⁴ *United States Census Bureau*, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c7290.html> (dostęp: 6.06.2018); *United States and Egypt agree to further trade cooperation*, „Global Trade”, 13.12.2018, <http://www.globaltrademag.com/global-trade-daily/united-states-egypt-agree-trade-cooperation> (dostęp: 6.06.2018).

¹⁵ *U.S.–Egypt Trade Facts*, The Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/europe-middle-east/middle-east/north-africa/egypt> (dostęp: 6.06.2018); Al-Masry Al-Youm, *Egypt exports to US increase by 17.5% in 2017*, „Egypt Independent”, 24.01.2018, <http://www.egyptindependent.com/egypt-exports-to-us-increase-by-17-5-in-2017/> (dostęp: 6.06.2018). W 2017 r. eksport USA do Egiptu wyniósł ok. 3,5 mld USD, a import ok. 1,5 mld USD.

¹⁶ Ch.L. Heyrman, *American Apostles: When Evangelicals Entered the World of Islam*, Hill and Wang, New York 2015, s. 162–165. Pierwszy przedstawiciel American Board dotarł do Egiptu w 1822 r. W.R. Polk, *The United States and the Arab World*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1969, s. 88, 89.

¹⁷ *International Religious Freedom Report 2010*, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2010/148817.htm> (dostęp: 6.06.2018); R. Nothstine, *Will America Help the Persecuted Copts of Egypt?*, Acton Institute, <https://acton.org/pub/commentary/2010/02/02/will-america-help-persecuted-copts-egypt> (dostęp: 6.06.2018).

¹⁸ *Supplemental Appropriation Bill, 1971: Hearings Before Subcommittees of the Committee of Appropriations. House of Representatives. Ninety-First Congress. Second Session*, Washington 1970, s. 1228, 1283; Jeffrey W. Taliaferro, *Defending Frenemies: Alliances, Politics, and Nuclear Nonproliferation in US in US Foreign Policy*, Oxford University Press, Oxford 2019, s. 97.

¹⁹ S.F. Singer, *Energy security and the world price of oil*, w: E.V. Rostow (red.), *The Middle East. Critical Choices for the United States*, Westview Press, Boulder, CO 1976; J.J. Mearsheimer, S.M. Walt, *Izraelskie lobby w USA*, przeł. R. Modzelewski, Fijorr Publishing, Warszawa 2011, s. 72, 73.

wyrazem było m.in. ustanowienie w Jerozolimie w 1980 r. tzw. International Christian Embassy, a ostatnio m.in. poparcie dla przeniesienia ambasady USA z Tel Awiwu do Jerozolimy²⁰, co przyjęte zostało bardzo krytycznie również przez Kair²¹.

W okresie rządów George'a W. Busha istotnym czynnikiem wpływającym na politykę USA wobec Bliskiego Wschodu było przekonanie neokonserwatystów, iż pozytywne przemiany w Iraku umożliwią demokratyzację regionu MENA. Błąd tej kalkulacji przyniósł katastrofalne skutki dla Iraku, prestiżu USA w świecie arabskim, ale wpłynął też na zmianę polityki B. Obamy wobec regionu, przyczyniając się pośrednio m.in. do upadku władzy Hosniego Mubaraka w Egipcie²².

Polityka Baracka Obamy wobec Egiptu

Wagi, jaką B. Obama przywiązywał do relacji z Egiptem, dowodzi fakt, iż Kair oraz Rijad były pierwszymi stolicami regionu MENA, w których złożył wizytę w czerwcu 2009 r. Podczas wizyty w Egipcie B. Obama wygłosił na Uniwersytecie Al-Azhar w Kairze 4 czerwca 2009 r. swoje programowe przemówienie dotyczące celów polityki wobec regionu MENA, stanowiące część tzw. *Grand Strategy*, będącej w istocie próbą przededefiniowania amerykańskiego przywództwa z wojskowego na dyplomatyczno-ekonomiczne²³. Zwraca uwagę wybrana przez amerykańskiego prezydenta symbolika wydarzenia, które odbyło się w 20. rocznicę przemian demokratycznych w Polsce i wydarzeń w Pekinie, ale też przed zaplanowanymi na 7 czerwca 2009 r. wyborami parlamentarnymi w Libanie i wyznaczonymi na 12 czerwca 2009 r. wyborami prezydenckimi w Iranie. Zwracało uwagę, iż w przemówieniu B. Obamy były liczne nawiązania do Koranu oraz zamierzone niedomówienia. Poza słowami stanowiącymi pozytywne przesłanie wobec muzułmanów („Przybyłem tu dzisiaj, aby zaznaczyć nowy początek relacji między Stanami Zjednoczonymi a społecznością muzułmańską na całym świecie. [...] Jestem chrześcijaninem, ale mój ojciec pochodził z kenijskiej

²⁰ J. Maltz, *Evangelical aid was once taboo in Israel. Now it's on ther. Why?*, „Ha'aretz”, 16.08.2016, <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium.MAGAZINE-once-taboo-in-israel-evangelical-aid-is-on-the-rise-why-1.5424590> (dostęp: 6.06.2018); Ch. Connelly, *Why American evangelicals are a huge base of support for Israel*, „Global Politics”, 24.10.2016, <https://www.pri.org/stories/2016-10-24/why-american-evangelicals-are-huge-base-support-israel> (dostęp: 6.06.2018).

²¹ *Egypt's Sisi says U.S. Embassy move to Jerusalem causes instability*, Reuters, 16.05.2018, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-politics-sisi/sisi-says-u-s-embassy-move-in-israel-causes-regional-instability-idUSKCN1IH2LK?feedType=RSS&feedName=worldNews> (dostęp: 6.06.2018).

²² L.F. Kaplan, W. Kristol, *The War Over Iraq: Saddam's Tyranny and America's Mission*, Encounter Books, New York 2003, s. 101. Podkreślając, iż rozpoczęta w Bagdadzie misja nie powinna się skończyć jedynie na Iraku, autorzy piszą: „There is today not a single Arab state that qualifies as a democracy [...] But promoting democracy in the Middle East is not a matter of national egoism. It has become a matter of national well-being, even survival”.

²³ K.M. Pollack, *The United States: A new American Grand Strategy for the Middle East*, w: idem (red.), *The Arab Awakening. America and the Transforming of the Middle East*, Brookings Institution Press, Washington 2011, s. 311–318.

rodziny, która od pokoleń wyznawała islam. [...] Wiem także, że islam zawsze będzie częścią historii Ameryki”, B. Obama zaoferował im „nowy początek” wzajemnych relacji oparty na wspólnych interesach i wzajemnym szacunku. Zapowiedział wycofanie oddziałów bojowych USA z Iraku do sierpnia 2010 r., a reszty sił amerykańskich z tego państwa do 2012 r., działania na rzecz wyeliminowania broni nuklearnej z Bliskiego Wschodu, poszerzenia demokratyzacji, wolności religijnej, praw kobiet, rozwoju gospodarczego w regionie, jak również zaangażowanie na rzecz bliskowschodniego procesu pokojowego i wsparcie dla utworzenia suwerennej Palestyny z Jerozolimą, jako „bezpiecznym domem dla Żydów, chrześcijan i muzułmanów”. Wezwał przy tym do respektowania praw żydowskich mieszkańców Izraela, „narodu tak boleśnie doświadczonego podczas Holocaustu”. Zarówno w Egipcie, jak i w pozostałych państwach arabskich przemówienie B. Obamy, odrzucające siłę, otwierające Zachód na dialog ze światem muzułmańskim, nawołujące do szukania tego, co łączy, a nie dzieli, i *de facto* negujące przewidywania Samuela Huntingтона o nieuchronnym starciu cywilizacji, przyjęto z zadowoleniem i nadzieją²⁴.

Wizyta prezydenta B. Obamy w Kairze była też okazją do spotkania z prezydentem H. Mubarakiem, z którym B. Obama poza sprawami bilateralnymi miał omówić głównie kwestie wznowienia bliskowschodniego procesu pokojowego. O bardzo dobrze rozwijających się w tym czasie relacjach USA z Egiptem świadczyła rewizyta złożona w Waszyngtonie przez prezydenta H. Mubaraka 19 sierpnia 2009 r. W trakcie spotkania obaj przywódcy mieli dodatkowo poruszyć kwestie rozwoju sytuacji w Iraku oraz programu atomowego Iranu²⁵.

Wybuch tzw. Arabskiej Wiosny w regionie Bliskiego Wschodu

Wybuch niepokojów społecznych w Tunisie w grudniu 2010 r., wsparty przez młodzież, intelektualistów oraz miejscowe i zagraniczne media, prowadzący do zmiany establishmentu rządzącego w tym państwie, rozpoczynał w regionie MENA tzw. Arabską Wiosnę. Jej przebieg miał boleśnie zweryfikować nadzieje wiązane przez administrację B. Obamy na stosunkowo szybki sukces oddolnych demokratyzujących i modernizujących przemian w świecie arabskim²⁶.

²⁴ P. Sasnal, *Wizyta Baracka Obamy na Bliskim Wschodzie i znaczenie przemówienia kairskiego z 4 czerwca 2009 r.*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2009, nr 33(565); *Przemówienie Baracka Obamy w Kairze: Nowy początek, otwarcie na świat islamu*, „Portal Spraw Zagranicznych”, 5.06.2009, <http://www.psz.pl/168-archiwum/przemowienie-baracka-obamy-w-kairze-nowy-poczatek-otwarcie-na-swiat-islam> (dostęp: 7.06.2018).

²⁵ *Obama Meets Mubarak Ahead of Cairo Speech*, Radio Free Europe/Radio Liberty, 4.06.2009, https://www.rferl.org/a/Obama_Meets_Mubarak_Ahead_Of_Big_Cairo_Speech/1746648.html (dostęp: 5.06.2018); K. Schulman, *President Mubarak of Egypt at the White House*, White House Archives, 19.08.2009, <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/08/19/president-mubarak-egypt-white-house> (dostęp: 5.06.2018).

²⁶ S. Hamid, *Tunisia. Birthplace of the revolution*, w: M. Pollack (red.), *The Arab Awakening*..., op. cit., s. 111–116.

Już w styczniu 2011 r. Arabska Wiosna dotarła do rządzonego od 30 lat przez prezydenta H. Mubaraka Egiptu, gdzie – podobnie jak w Tunezji – była spontanicznym protestem młodego pokolenia, części klasy średniej i intelektualistów przeciwko skostnieniu miejscowego systemu polityczno-gospodarczego, zamknięciu się elit, etatyzmowi, brakowi reform, demokracji oraz perspektyw dla młodzieży²⁷.

25 stycznia 2011 r. miał miejsce tzw. Dzień Gniewu w Kairze. 26 stycznia 2011 r. protesty objęły także Aleksandrię, Suez i Ismailię. W tzw. piątek gniewu 28 stycznia 2011 r., po przeprowadzeniu przez siły bezpieczeństwa zmasowanej operacji przeciwko demonstrującym, prezydent H. Mubarak w orędzi do narodu zapowiedział m.in. zmianę rządu. W odpowiedzi B. Obama zwrócił się do H. Mubaraka, by ten wykazał powściągliwość wobec demonstrantów z kairskiego Placu Wolności (Tahrir Square) oraz zapoczątkował proces reform²⁸. Do największych demonstracji w Egipcie, tzw. Marszu Miliona, doszło 2 lutego 2011 r. W jego trakcie opozycja, w tym jeden z jej liderów i zarazem przywódca liberalnej części społeczeństwa Muhammad el-Baradei (były dyrektor generalny Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej), wezwała H. Mubaraka do odejścia. Jednak egipski prezydent wyraził na to zgodę dopiero po zakończeniu swojej kadencji we wrześniu 2011 r. W tej sytuacji do ustąpienia wezwał H. Mubaraka B. Obama, wskazując m.in. na liczbę ofiar i konieczność wprowadzenia efektywnych reform w kraju²⁹. Według informacji przekazywanych przez źródła rządowe w trakcie wystąpień przeciwko władzy H. Mubaraka na przełomie stycznia i lutego 2011 r. zginęło ok. 900 osób, natomiast rannych zostało ok. 640 protestujących³⁰.

Jak wszystko wskazuje, poza względami humanitarnymi wzmocnionymi informacjami światowych mediów nt. skali wystąpień w Egipcie, brutalnością miejscowych sił bezpieczeństwa, jak również nadziejami, iż odejście skompromitowanego reżimu może wpłynąć na przyspieszenie demokratycznych przeobrażeń, jednym z głównych powodów cofnięcia przez administrację B. Obamy poparcia dla H. Mubaraka była obawa, iż dalszy jego opór przed modernizującymi kraj zmianami nieuchronnie doprowadzi do totalnej destabilizacji wewnętrznej w Egipcie. Długotrwałe zaś utrzymanie się chaosu w tym państwie mogłoby fatalnie wpłynąć na sąsiednie kraje regionu. Realna wydawała się przy tym możliwość destabilizacji na pograniczu egipsko-izraelskim, co podważyłoby z kolei dotychczasowe pozytywne rezultaty amerykańskiego zaangażowania pokojowego na Bliskim Wschodzie rozpoczętego konferencją w Camp David

²⁷ J. Zdanowski, *Bliski Wschód 2011: bunt czy rewolucja?*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011, s. 27–38; A. Chmielewska, *Młodzieżowe ruchy społeczne jako siła napędowa protestów społecznych w Egipcie zimą 2011 r.*, w: K. Górak-Sosnowska, K. Pachniak (red.), *Bunt czy rewolucja? Przemiany na Bliskim Wschodzie po 2010 r.*, Wydawnictwo Naukowe Ibidem, Łódź 2012, s. 170–175.

²⁸ *Obama: I told Mubarak he must deliver on his promises*, CNN, 29.01.2011, <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/01/28/egypt.protests.u.s.response/index.html> (dostęp: 28.05.2018).

²⁹ *Egypt unrest: Army calls on protesters to go home*, BBC, 2.02.2011, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12343402> (dostęp: 28.05.2018).

³⁰ *Egypt unrest: 846 killed in protests – official toll*, BBC, 19.04.2011, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-13134956> (dostęp: 4.06.2018).

z 1978 r., a następnie podpisanym w Waszyngtonie w 1993 r. izraelsko-palestyńskim porozumieniem pokojowym. W konsekwencji ucierpiałaby pozycja USA w całym regionie, co w połączeniu z brakiem wyraźnych sukcesów w Iraku oznaczałoby początek końca amerykańskiej dominacji na Bliskim Wschodzie.

Pozbawiony wsparcia ze strony Waszyngtonu H. Mubarak 10 lutego 2011 r. poinformował o przekazaniu części uprawnień wiceprezydentowi Umarowi Sulajmanowi. 11 lutego 2011 r. wiceprezydent U. Sulajman ogłosił ustąpienie H. Mubaraka z urzędu i przejęcie władzy w państwie przez Najwyższą Radę Sił Zbrojnych na czele z ministrem obrony i szefem sił zbrojnych, marszałkiem Muhammadem Husajnem Tantawim. W kwietniu 2011 r. H. Mubarak został, wraz z synami Alim i Dżamalem, aresztowany³¹.

Wbrew optymistycznym nadziejom administracji B. Obamy, liczącej, że odejście H. Mubaraka przyczyni się do obniżenia napięcia w Egipcie, dynamika sytuacji w tym kraju przyniosła szybką utratę wpływów przez kandydatów liberalnej opozycji, w tym M. el-Baradeia, wzmocnienie istniejącego od 1928 r. Bractwa Muzułmańskiego³² oraz gwałtowną destabilizację i wzrost radykalizmu w państwie, w tym nastrojów antyizraelskich³³. Przejawem tego procesu był m.in. atak ok. 2 tys. demonstrantów na ambasadę Izraela w Kairze 9 września 2011 r. w odwecie za zabicie przez służby izraelskie na terenie Egiptu (gdzie wtargnęły w pogoni za terrorystami, którzy wcześniej zabili w Izraelu ośmiu Izraelczyków) sześciu egipskich policjantów. Wobec początkowego braku reakcji egipskich władz na atak i wkroczenia tłumu na teren ambasady Izraela oraz pojawienia się zagrożenia życia przebywających tam izraelskich dyplomatów premier Benjamin Netanjahu zwrócił się prośbą do prezydenta B. Obamy o podjęcie przez niego interwencji w tej sprawie u nowych władz Egiptu, by te zaczęły przestrzegać „międzynarodowych zobowiązań i zapewniły bezpieczeństwo ambasadzie Izraela”. Dopiero po interwencji B. Obamy egipskie siły bezpieczeństwa rozproszyły tłum atakujący ambasadę³⁴.

³¹ S. Hamid, *Egypt. The prize*, w: M. Pollack (red.), *The Arab Awakening...*, op. cit., s. 102–105; D.D. Kirkpatrick, L. Stack, *Prosecutors Order Mubarak and Sons Held*, „The New York Times”, 13.04.2011, https://www.nytimes.com/2011/04/14/world/middleeast/14egypt.html?_r=2 (dostęp: 28.05.2018).

³² Bractwo Muzułmańskie w Egipcie było początkowo organizacją ukierunkowaną na wprowadzenie w tym państwie reform religijnych. Jego upolitycznienie i szybki rozwój, od lat 40. XX w. również w sąsiednich państwach arabskich, tj. Transjordanii, Palestynie, Syrii i Libanie, wynikał ze wzrostu świadomości i aspiracji politycznych Arabów, w tym ich dążenia do odrzucenia zależności od Zachodu. Motto przyjęte przez Bractwo Muzułmańskie brzmiało: „Allah jest naszym celem. Prorok naszym przywódcą. Koran naszym prawem. Dżihad naszą ścieżką. Śmierć na ścieżce Boga jest naszą jedyną nadzieją”. Wskazuje ono, iż Bractwo Muzułmańskie starało się pełnić rolę swoistej „międzynarodówki islamskiej”, widząc w jedności Arabów pierwszy krok w kierunku solidarności panislamskiej.

³³ P. Sasnal, M. Wojnarowicz, *Poprawa stosunków izraelsko-egipskich*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2017, nr 116(1558). Wg badań opinii publicznej z 2011 r. 54% Egipcjan opowiadało się za anulowaniem traktatu pokojowego z Izraelem.

³⁴ S. Hamid, *Egypt. The prize*, op. cit., s. 108; *Egyptian protesters break into Israeli embassy in Cairo*, „The Guardian”, 10.08.2011, <https://www.theguardian.com/world/2011/sep/10/egyptian-protesters-israeli-embassy-cairo> (dostęp: 30.05.2018).

Do kolejnych napięć między Egiptem rządzonym przez Najwyższą Radę Sił Zbrojnych a administracją B. Obamy doszło 29 grudnia 2011 r., gdy egipska policja wtargnęła do siedziby egipskich NGO-ów, w tym International Republican Institute (IRI), National Democratic Institute (NDI), Freedom House i Konrad-Adenauer Foundation, w związku z oskarżeniami o ich nielegalne finansowanie z zagranicy. Napięcie we wzajemnych relacjach uspokoiły dopiero groźby USA wstrzymania pomocy finansowej dla Egiptu w wysokości ok. 1,5 mld USD rocznie³⁵.

Jeszcze większe rozczarowanie przyniósł administracji B. Obamy rezultat demokratycznych wyborów w Egipcie oddających władzę w ręce Bractwa Muzułmańskiego. Oficjalne przejęcie pełni władzy w państwie przez Bractwo, po wygraniu wyborów parlamentarnych przez jego polityczną frakcję, tzw. Partię Wolności i Sprawiedliwości (PWS), która uzyskała 37,5% głosów w wyborach do Zgromadzenia Ludowego (izba niższa parlamentu), a 45% głosów do Rady Szury (listopad 2011–luty 2012 r.), a następnie wygraniu wyborów prezydenckich przez wspieranego przez Bractwo Muhammada Mursiego z PWS (czerwiec 2012 r.), wpłynęło na pogorszenie sytuacji wewnętrznej w Egipcie.

Zmiana stanowiska B. Obamy wobec przemian w Egipcie i regionie MENA

Pomimo że administracja waszyngtońska *de facto* wsparła przejęcie władzy w Egipcie przez Bractwo Muzułmańskie, wkrótce po wyborach doszło do gwałtownego pogorszenia relacji amerykańsko-egipskich³⁶. Bardzo bolesnym ciosem dla prestiżu Stanów Zjednoczonych w Egipcie, ale i w całym regionie MENA było wtargnięcie tłumu 11 września 2012 r., tj. w rocznicę zamachów terrorystycznych w USA, na teren amerykańskiej ambasady w Kairze w proteście przeciwko pojawieniu się w USA krytykującego islam filmu *Innocence of Muslims*. Demonstranci zerwali z obiektu flagę amerykańską, zastępując ją flagą z symbolami islamskimi. W tym samym dniu do znacznie tragiczniejszych wydarzeń doszło w konsulacie Stanów Zjednoczonych w Bengazi w Libii, gdzie zginął amerykański ambasador J. Christopher Stevens oraz trzech inni pracownicy placówki USA³⁷.

Potwierdzeniem gwałtownie pogarszających się stosunków z Egiptem po przejęciu w państwie władzy przez Bractwo Muzułmańskie była wypowiedź prezydenta B. Obamy, który we wrześniu 2012 r., już po incydencie w Kairze, w wywiadzie dla hiszpańskojęzycznej stacji Telemundo stwierdził m.in., iż „Egipt nie jest ani

³⁵ M. Woźniak-Bobińska, A.M. Solarz (red.), *Wprowadzenie do polityki zagranicznej muzułmańskich państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej*, Askon, Warszawa 2018, s. 317–319.

³⁶ *Muslim Brotherhood's Mohammed Morsi wins Egypt's presidential race*, „The Guardian”, 24.06.2012, <https://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/jun/24/egypt-election-results-live> (dostęp: 10.06.2018).

³⁷ T. Elyan, O. al-Mosmari, *U.S. Cairo, Libya missions attacked, U.S. official reported dead*, Reuters, 12.09.2012, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-usa-protest/u-s-cairo-libya-missions-attacked-u-s-official-reported-dead-idUSBRE88A11N20120912> (dostęp: 30.05.2018).

przyjacielem, ani wrogiem Stanów Zjednoczonych”. Była to pierwsza tak chłodna wypowiedź amerykańskiego przywódcy na temat Egiptu od czasu zawarcia porozumienia w Camp David w 1978 r.³⁸

Tragiczne wydarzenia w Kairze i Bengazi z września 2012 r. skłoniły prezydenta B. Obamę do zmiany stanowiska wobec Bliskiego Wschodu. Od tego czasu region ten przestał być przez niego traktowany jako jeden z kluczowych z perspektywy interesów Stanów Zjednoczonych, w którym – w przypadku ich zagrożenia – należy poważnie rozważyć zaangażowanie sił zbrojnych USA³⁹. Konsekwencją takiego stanowiska było m.in. zrezygnowanie przez Waszyngton z możliwości przeprowadzenia operacji militarnej w Syrii po zastosowaniu w 2013 r. przez reżim w Damaszku broni gazowej przeciwko ludności cywilnej. Takie zaś stanowisko administracji B. Obamy ułatwiło wzrost aktywności na Bliskim Wschodzie Rosji, która częściowo wypełniła próżnię pozostawioną w regionie przez Stany Zjednoczone⁴⁰.

Reakcja Waszyngtonu na upadek rządów Bractwa Muzułmańskiego w Egipcie

Brak jasnej wizji szybkiej poprawy sytuacji gospodarczej, kontrowersje wokół dyktatorskich zapędów prezydenta M. Mursiego, który w listopadzie 2012 r. w specjalnym dekreście rozszerzył swoje prerogatywy, postępująca islamizacja państwa, w tym zapisanie w projekcie nowej konstytucji odwołania do prawa koranicznego, jak i wprowadzenie cywilnej kontroli nad armią (co uderzało w interes neutralnego do tej pory establishmentu wojskowego), uruchomiło – wspierany przez armię – proces społecznego sprzeciwu. Jego kulminację stanowiło uwięzienie 3 lipca 2013 r. prezydenta M. Mursiego, delegalizacja Bractwa Muzułmańskiego (2013) i Partii Wolność i Sprawiedliwość (2014), a następnie aresztowanie oraz skazanie większości przywódców Bractwa, którzy pozostali w Egipcie⁴¹.

Przejęcie władzy w Egipcie przez armię, której dowódca gen. Abd al-Fattah al-Sisi został ministrem obrony w nowym rządzie premiera Hazima al-Biblawiego (lipiec 2013–marzec 2014) oraz trwające od lipca 2013 r. represje wobec Bractwa Muzułmańskiego doprowadziły do dalszego znaczącego pogorszenia stosunków Waszyngtonu z Kairem. W odpowiedzi na metody stosowane przez egipską armię,

³⁸ M. Chadbourn, *Obama: Egypt neither enemy nor ally*, Reuters, 13.09.2012, <https://www.reuters.com/article/us-usa-obama-egypt/obama-egypt-neither-enemy-nor-ally-idUSBRE88C0S820120913> (dostęp: 30.05.2018): „I don't think that we would consider them an ally, but we don't consider them an enemy”.

³⁹ S. Dębski, G. Kozłowski, *Dziedzictwo Baracka Obamy. Polityka zagraniczna USA w latach 2009–2016. Wybrane zagadnienia*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Warszawa 2016, s. 97, 98.

⁴⁰ P. Lewis, *Obama welcomes Syria chemical weapons deal but retains strikes option*, „The Guardian”, 14.09.2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/sep/14/barack-obama-syria-chemical-weapons-deal> (dostęp: 5.06.2018).

⁴¹ W maju 2015 r. sąd w Kairze podtrzymał wyrok śmierci dla prezydenta M. Mursiego. W połowie 2016 r. wyrok zamieniono na karę dożywocia.

służby i sądy, w szczególności aresztowania (kilkadziesiąt tysięcy osób), w tym arbitralne zatrzymania (tzw. *forced disappearances*) i brutalne rozprawianie się z opozycją, przedstawicielami mediów, a nawet działającymi w Egipcie pracownikami NGO's⁴², zmusiły prezydenta B. Obamę, również ze względu na protesty amerykańskiej opinii publicznej i mediów, do podjęcia w połowie października 2013 r. decyzji o wstrzymaniu pomocy finansowej dla tego kraju (w pierwszej kolejności wypłaty kwoty 260 mln USD). Zastopowano również przekazanie armii egipskiej nowoczesnego sprzętu wojskowego, w tym: samolotów F-16, śmigłowców AH-61 Apache, raket Harpoon i części do czołgów M1-A1. Zawieszono też współpracę armii USA z siłami zbrojnymi Egiptu, w tym w ramach ćwiczeń *Operation Bright Star*⁴³.

W odpowiedzi nowe władze w Kairze ostrzegły Waszyngton, iż mogą wrócić do wcześniejszej współpracy z Moskwą, która w relacjach z Egipcem może zastąpić USA, w tym jako eksporter nowoczesnego sprzętu wojskowego. Na możliwość zwiększenia współpracy Egiptu z Rosją wskazywała pierwsza od dziesięciu lat wizyta, jaką złożył w Kairze w lutym 2015 r. prezydent Władimir Putin. W trakcie spotkania podpisano m.in. protokół ustaleń dotyczący budowy przez Rosjan elektrowni jądrowej do produkcji energii elektrycznej w regionie Ad-Daba na północy Egiptu. Według szefa rosyjskiego koncernu Rosatom Siergieja Kirijenki „chodzi o budowę elektrowni jądrowej z użyciem rosyjskiej technologii, składającej się z czterech bloków dużej mocy, po 1200 megawatów każdy”. Przy okazji ww. wizyty podpisano również porozumienia w sprawie zwiększenia inwestycji w sektor gazowy oraz utworzenia strefy przemysłowej wzdłuż Kanału Sueskiego⁴⁴.

Kontynuacją ustaleń z ww. wizyty było podpisanie w Kairze 11 grudnia 2017 r. oficjalnej umowy w sprawie budowy przez Rosję elektrowni w Ad-Daba. Rosja rozpoczęła również realizację uzgodnionych w 2015 r. dostaw do Egiptu samolotów oraz śmigłowców. Wartość kontraktu wyniosła ok. 3,5 mld USD. Co istotne z perspektywy egipskiej branży turystycznej, zdecydowano również o wznowieniu od 2018 r. rosyjskich

⁴² *Close Case 173*, „Amnesty International”, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/12/close-case-173/> (dostęp: 4.06.2018). Amnesty International zaangażowała się w sprawę aresztowania przez służby egipskie w czerwcu 2013 r., a następnie skazania 43 pracowników i współpracowników NGO-ów, w tym przedstawicieli Freedom House i Międzynarodowego Centrum Dziennikarzy, pod zarzutem m.in. nielegalnego finansowania tych organizacji ze źródeł zagranicznych.

⁴³ E. Labott, *U.S. suspends significant military aid to Egypt*, CNN, 9.10.2013, <https://edition.cnn.com/2013/10/09/world/meast/us-egypt-aid/index.html> (dostęp: 30.05.2018); D. Bandow, *For President Obama and Congress to subsidize Egypt today is to underwrite murder*, „Forbes”, 19.08.2013, <https://www.forbes.com/sites/dougbandow/2013/08/19/for-president-obama-and-congress-to-subsidize-egypt-today-is-to-underwrite-murder/#3dad68b02205> (dostęp: 30.05.2018); D. Lawler, *Barack Obama cancels Operation Bright Star*, „The Telegraph”, 15.08.2013, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/10246508/Barack-Obama-cancels-Operation-Bright-Star.html> (dostęp: 4.06.2018).

⁴⁴ *Vladimir Putin's Egypt visit sends message to US*, „The Guardian”, 9.02.2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/feb/09/vladimir-putin-egypt-visit-message-us-russia> (dostęp: 30.05.2018); *Kair i Moskwa chcą zbudować pierwszą elektrownię jądrową w Egipcie*, Polskie Radio, 10.02.2015, <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1374694,Kair-i-Moskwa-chca-zbudowac-pierwsza-elektrownie-jadrowa-w-Egipcie> (dostęp: 30.05.2018).

wyjazdów turystycznych do Egiptu, zawieszonych po katastrofie w październiku 2015 r. na półwyspie Synaj rosyjskiego samolotu pasażerskiego lecącego z Szarm el-Szeik do Petersburga⁴⁵. Poza aktywnością w Egipcie Rosja szybko dynamizowała w tym czasie stosunki także z pozostałymi państwami regionu MENA, w tym z Jordanią⁴⁶, czego wyrazem była również wspólna wizyta, jaką złożyli w Moskwie w sierpniu 2015 r. prezydent Abd al-Sisi i jordański król Abdullah II, w tym rozmowy obu przywódców z prezydentem W. Putinem przy okazji międzynarodowego pokazu lotniczego odbywającego się w mieście Żukowskij w obwodzie moskiewskim⁴⁷. Zwraca uwagę fakt, iż już we wrześniu 2015 r. Rosja przeprowadziła pierwsze naloty na Syrię, deklarując, iż niszczy cele tzw. Państwa Islamskiego (Daesh)⁴⁸.

Poprawa relacji administracji B. Obamy z ekipą prezydenta Al-Sisiego

Stała aktywizacja polityki Rosji wobec dotychczasowych amerykańskich sojuszników w regionie zmusiła administrację B. Obamy do podjęcia działań służących przywróceniu dobrych relacji z Egipcem, zachwianych po wstrzymaniu w 2013 r. pomocy finansowej i współpracy militarnej. Już w czerwcu 2014 r. wizytę w Kairze złożył amerykański sekretarz stanu John Kerry, podczas której obiecał prezydentowi Al-Sisiemu m.in. odmrożenie 572 mln USD amerykańskiej pomocy finansowej dla Egiptu⁴⁹.

Wiele wskazuje na to, że do rzeczywistego przełomu w relacjach między obu państwami doszło po pierwszym osobistym spotkaniu prezydentów USA B. Obamy i Egiptu Al-Sisiego przy okazji corocznej sesji ONZ w Nowym Jorku 25 września 2014 r.⁵⁰ Potwierdzeniem poprawy stosunków amerykańsko-egipskich było wznowienie pomocy USA dla Kairu w marcu 2015 r., wkrótce po zakończeniu wizyty W. Putina

⁴⁵ *Russia, Egypt sign deal to construct nuclear power plant*, DW, 11.12.2017, <http://www.dw.com/en/russia-egypt-sign-deal-to-construct-nuclear-power-plant/a-41745535> (dostęp: 4.06.2018); A. Biryukov, S. Kravechenko, L. Noueihed, *Putin Says Russia Will Resume Flights to Cairo*, Bloomberg, 11.12.2015, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-12-11/russia-said-to-be-ready-to-sign-pact-on-resuming-cairo-flights> (dostęp: 4.06.2018).

⁴⁶ S. al-Khalil, *Jordan signs \$10 billion nuclear power plant deal with Russia*, Reuters, 24.03.2015, <https://www.reuters.com/article/us-jordan-nuclear-russia/jordan-signs-10-billion-nuclear-power-plant-deal-with-russia-idUSKBN0MK2QD20150324> (dostęp: 10.06.2018).

⁴⁷ *King meets Sisi in Moscow, concludes Russia visit*, „The Jordan Times”, 25.08.2015, <http://www.jordantimes.com/news/local/king-meets-sisi-moscow-concludes-russia-visit> (dostęp: 5.06.2018).

⁴⁸ G. Baczyńska, T. Perry, L. Bassam, P. Stewart, *Exclusive: Russian troops join combat in Syria – sources*, Reuters, 9.08.2015, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-exclusive/exclusive-russian-troops-join-combat-in-syria-sources-idUSKCN0R91H720150909> (dostęp: 5.06.2018); *Rosyjskie naloty w Syrii*, TVN24, <https://www.tvn24.pl/raporty/rosyjskie-naloty-w-syrii-rosjanie-bombarduja-syrie,1012> (dostęp: 10.06.2018).

⁴⁹ *US unlocks military aid to Egypt, backing President Sisi*, BBC News, 22.06.2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27961933> (dostęp: 5.06.2018).

⁵⁰ *Obama meets with el-Sissi, says Egypt key to Mideast security*, 26.09.2014, <https://www.timesofisrael.com/obama-meets-with-el-sissi-says-egypt-key-to-mideast-security/> (dostęp: 30.05.2018).

w Kairze. Zwraca uwagę fakt, że poza aspektem rosyjskim normalizacja stosunków USA z Egiptem zbiegła się z pogarszaniem się sytuacji na Bliskim Wschodzie po pojawieniu się i osiągnięciu dużych sukcesów w regionie proklamowanego na terenie Iraku i Syrii w czerwcu 2014 r. tzw. Państwa Islamskiego (Daesh)⁵¹.

Odpowiedzią administracji amerykańskiej na zagrożenie ze strony Daesh, stanowiące w znacznym stopniu konsekwencję wcześniejszych decyzji B. Obamy dotyczących – jak wszystko wskazuje – przedwczesnego wycofania z Iraku większości sił USA w 2010 r., było powołanie z inspiracji Waszyngtonu we wrześniu 2014 r. tzw. Globalnej Koalicji Przeciwko Daesh⁵². Jej sukces wymagał bliskiego współdziałania USA ze wszystkimi koalicjantami, w szczególności zaś z państwami regionu Bliskiego Wschodu. Zważywszy zarówno na położenie geograficzne, wielkość populacji, potencjał militarny, jak również fakt, iż wielu bojowników Daesh przybyło na teren Iraku i Syrii z Egiptu, wejście Kairu do Globalnej Koalicji stało się istotnym celem administracji B. Obamy. Kwestie udziału Egiptu w Globalnej Koalicji były omawiane również podczas kolejnej wizyty J. Kerry'ego w Egipcie w listopadzie 2014 r.⁵³ Negocjując przystąpienie do Globalnej Koalicji Przeciwko Daesh, egipski prezydent Al-Sisi podkreślał, iż powinna ona poszerzyć zakres swojej aktywności również o walkę z innymi działającymi w regionie organizacjami terrorystycznymi, w tym z grupami powiązаныmi z Bractwem Muzułmańskim, takimi jak Hasm oraz Liwa as-Sawra, czy aktywnymi na półwyspie Synaj, a powiązаныmi z Daesh, jak Ansar Bajt al-Makdis oraz z synajskim odgałęzieniem Al-Kaidy, z którymi od dłuższego czasu walczy egipska armia⁵⁴.

Potwierdzeniem normalizacji stosunków z Egiptem było również wznowienie, przy okazji kolejnej wizyty w Kairze, 2 sierpnia 2015 r., amerykańskiego sekretarza stanu J. Kerry'ego, zawieszono po 2009 r. tzw. *Egypt–U.S. Strategic Dialogue*. W rozmowach, jakie J. Kerry przeprowadził wówczas w Kairze z egipskim ministrem spraw zagranicznych Samihem Szukrim oraz prezydentem Al-Sisim, poruszona została, poza sprawami bilateralnymi, radykalizacją w regionie oraz wojną z Daesh, również kwestia priorytetowego bliskowschodniego projektu prezydenta B. Obamy,

⁵¹ M. Domańska, W. Rodkiewicz, *Rosyjska operacja w Syrii: oferta czy straszak?*, Ośrodek Studiów Wschodnich – Analizy, 7.10.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-10-07/rosyjska-operacja-w-syrii-oferta-czy-straszak> (dostęp: 30.05.2018).

⁵² J. Drennan, *Who Has Contributed What in the Coalition Against the Islamic State?*, 12.11.2014, <http://foreignpolicy.com/2014/11/12/who-has-contributed-what-in-the-coalition-against-the-islamic-state/> (dostęp: 4.06.2018).

⁵³ *Egipt naciska na USA: grozi sojuszem z Rosją*, Polskie Radio, 4.11.2013, <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/970261,Egipt-naciska-na-USA-grozi-sojuszem-z-Rosja> (dostęp: 30.05.2018).

⁵⁴ M. Elmenshawy, *Egypt's War on Terror: ISIS, President Sisi, and the U.S.-led Coalition*, 6.11.2014, <http://www.mei.edu/content/article/egypt%E2%80%99s-war-terror-isis-president-sisi-and-us-led-coalition> (dostęp: 30.05.2018); R. Rampton, A. Mohammed, *Obama ends freeze on U.S. military aid to Egypt*, Reuters, 1.04.2015, <https://www.reuters.com/article/us-usa-egypt-military-idUSKBN0MR2GR20150401> (dostęp: 30.05.2018).

tj. podpisanego 14 lipca 2015 r. nuklearnego porozumienia z Iranem, tzw. *The Joint Comprehensive Plan of Action* (JCPOA)⁵⁵.

Ocena polityki B. Obamy wobec regionu MENA i Egiptu

Bilans relacji między USA a Egiptem w okresie rządów B. Obamy przez samych Arabów, w tym Egipcjan, oceniany jest raczej negatywnie. Wielkie nadzieje na amerykańskie „nowe otwarcie”, jakie rozpałiło na Bliskim Wschodzie przemówienie B. Obamy w Kairze w czerwcu 2009 r., brutalnie skorygowały wydarzenia, jakie uruchomiła w regionie Arabska Wiosna, coraz częściej – ze względu na rozczarowanie, zniszczenia i kryzys, jaki przyniosła – nazywana również Arabską Jesienią Ludów, Arabską Zimą Ludów, a nawet Arabskim Tsunami⁵⁶. Jak pokazują badania opinii publicznej przeprowadzone przez Pew Research Center, zaufanie do B. Obamy w regionie MENA spadło z 42% w 2009 r. do 29% w 2012 r. Wielu, w szczególności młodych i wykształconych Egipcjan zarzuca bliskowschodniej polityce administracji B. Obamy chwiejność i brak konsekwencji. Wskazuje się przy tym, że pod przywództwem tego prezydenta polityka USA wobec regionu MENA była uzależniona od bieżącej konfiguracji interesów najsilniejszych graczy w regionie. Konsekwencją tej sytuacji była m.in. mała skuteczność B. Obamy w rozwiązywaniu kolejnych konfliktów. Jako przykład wskazuje się m.in. ewolucję jego polityki wobec Egiptu, gdzie po okresie współpracy z H. Mubarakiem B. Obama odwrócił się od niego, by poprzez przejęcie władzy w Egipcie przez Bractwo Muzułmańskie. Z kolei w 2015 r., pomimo krytycznego nastawienia do obalenia przez armię rządów Bractwa Muzułmańskiego, B. Obama zdecydował się znieść nałożone na Egipt sankcje i poprze rządy prezydenta Al-Sisiego⁵⁷. Co istotne, na znaczącą poprawę stosunków administracji B. Obamy

⁵⁵ E. Trager, E. Sayag, *Resumption of U.S.–Egypt Strategic Dialogue*, The Washington Institute for Near East Policy, 31.07.2015, <https://www.reuters.com/article/us-usa-obama-egypt/obama-egypt-neither-enemy-nor-ally-idUSBRE88C0S820120913> (dostęp: 30.05.2018); E. Miller, *A breakdown of US–Egypt strategic dialogue discussions*, „Atlantic Council”, 3.08.2015, <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/mena-source/a-breakdown-of-us-egypt-strategic-dialogue-discussions> (dostęp: 30.05.2018). Wypowiadając się na temat przyszłego porozumienia z Iranem, J. Kerry powiedział: „There can be absolutely no question that the Vienna plan, if implemented, will make Egypt and all the countries of this region safer than they otherwise would be”.

⁵⁶ K. Pachcin, *Arabska Wiosna Ludów, Arabellion czy rewolucje ludowe – sposób przedstawiania arabskich rewolucji w mediach zachodnich i arabskich*, w: K. Górak-Sosnowska (red.), *Arabska Wiosna. Kulturowy obraz przemian w świecie arabskim po 2010 roku*, Smak Słowa, Sopot 2016, s. 24–36; K. Fahim, *The Middle East crises and conflicts*, „Peacefare.net”, 12.10.2017, <http://www.peacefare.net/2017/10/12/the-middle-east-crises-and-conflicts/> (dostęp: 6.06.2018).

⁵⁷ B. Szklarski, *Pragmatyczny policjant, czyli Ameryka Obamy na arenie międzynarodowej w 2016*, <https://www.teologiapolityczna.pl/prof-bohdan-szklarski-pragmatyczny-policjant-czyli-ameryka-obamy-na-arenie-miedzynarodowej-w-2016-tpct-32-> (dostęp: 10.06.2018); L. Pastusiak, *Polityka zagraniczna Baracka Obamy po 6 latach prezydentury*, Grupa Uczelni Vistula, 14.04.2015, <http://www.vistula.edu.pl/onas/aktualnosci-i-wydarzenia/wydarzenia/polityka-zagraniczna-baracka-obamy-po-6-latach-prezydentury/> (dostęp: 11.06.2018).

z prezydentem Al-Sisim negatywnie nie wpłynęły, krytykowane przez egipską opozycję, wyniki wyborów parlamentarnych w tym kraju w październiku 2015 r., w których zwyciężyły partie powiązane z obozem prezydenckim, deklarujące poparcie dla prezydenta Al-Sisiego⁵⁸.

Z perspektywy amerykańskiej w szczególności republikanie zarzucają administracji B. Obamy słabość przywództwa. W kontekście polityki zarówno wobec Egiptu, jak i pozostałych państw MENA wskazują, że B. Obamie nie udało się wpłynąć stabilizująco na sytuację na Bliskim Wschodzie ani też doprowadzić do znaczącego wzrostu współpracy gospodarczej regionu z USA. Odnotowane w latach 2015–2017 sukcesy w wojnie z Daesh nie stanowią gwarancji, iż sytuacja w regionie trwale się poprawi. Co istotne, osiągnięcie, jakim było wynegocjowanie przez B. Obamę porozumienia nuklearnego z Iranem, zostało podważone przez prezydenta Donalda Trumpa przez wycofanie się w maju 2018 r. z ww. układu⁵⁹.

Wypowiadający się na temat polityki administracji B. Obamy wobec regionu MENA oraz Arabskiej Wiosny gen. David Petraeus (były głównodowodzący sił koalicyjnych w Iraku i Afganistanie oraz dyrektor CIA w latach 2011–2012) uważa, że poparcie przez B. Obamę protestów w państwach arabskich było błędem. Jego zdaniem „demokracja na Bliskim Wschodzie jest jak silne lekarstwo, które należy dawkować”, tymczasem zmiany w tym regionie były zbyt szybkie, a społeczeństwo nieprzygotowane na ich przyjęcie⁶⁰.

Krytyczne spojrzenie na bliskowschodnią politykę B. Obamy, w tym wobec Egiptu, ze strony przedstawicieli tego regionu, jak również jego przeciwników w Stanach Zjednoczonych, zarzucających 44. prezydentowi USA brak skuteczności podejmowanych przez niego działań, abstrahuje jednak od priorytetów przyjętych przez jego administrację wobec Bliskiego Wschodu. Od początku – pomimo nadziei mieszkańców regionu rozbudzonych kairskim wystąpieniem B. Obamy – jego priorytetem było nie tyle doprowadzenie do demokratyzacji tego regionu, ile utrzymanie w nim stabilizacji, wpływów USA oraz zapewnienie bezpieczeństwa Izraela. W przypadku polityki wobec Egiptu wsparcie dla demokratycznych przemian w 2011 r. wynikało z przekonania B. Obamy, że rozwiązanie alternatywne, tj. podtrzymywanie wsparcia dla skompromitowanego reżimu H. Mubarak, będzie kontrproduktywne dla interesów USA w tym państwie. Podobnie udzielenie wsparcia dla prezydenta Abd al-Fattaha

⁵⁸ M. Pogońska-Pol, *Wybory parlamentarne w Egipcie w 2015 r.*, w: J. Marszałek-Kawa, R. Podgórzńska, J. Piątek (red.), op. cit., s. 74–76.

⁵⁹ R. Ali, *Obama Leaves Mixed Legacy in Middle East 8 Years After Cairo Speech Gave Region Hope*, ABC News, 18.01.2017, <https://abcnews.go.com/International/obama-leaves-mixed-legacy-middle-east-years-cairo/story?id=44830192> (dostęp: 30.05.2018); *Donald Trump says US will no longer abide by Iran deal – as it happened*, „The Guardian”, 9.05.2018, <https://www.theguardian.com/world/live/2018/may/08/iran-nuclear-deal-donald-trump-latest-live-updates> (dostęp: 10.06.2018).

⁶⁰ *General Petraeus: poparcie Arabskiej Wiosny przez USA było błędem*, TVN24, 2.04.2017, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/poparcie-arabskiej-wiosny-przez-usa-bylo-bledem-gen-petraeus,728744.html> (dostęp: 28.05.2018).

al-Sisiego wynikało z realnej oceny sytuacji bezpieczeństwa w regionie, zgodnie z którą nowy egipski przywódca był cennym sojusznikiem w walce z powstałym na obszarze Syrii i Iraku Państwem Islamskim.

Korekta polityki B. Obamy wobec regionu MENA administracji Donalda Trumpa

Objęcie w styczniu 2017 r. prezydentury przez D. Trumpa zapowiadało wprowadzenie bardzo poważnej korekty w bliskowschodniej polityce B. Obamy przez nową administrację. W pierwszej kolejności D. Trump zapowiedział odrzucenie porozumienia nuklearnego z Iranem oraz skoncentrowanie się na udzieleniu wsparcia Izraelowi, zagrożonemu w jego ocenie przez Iran. Amerykański prezydent za istotne uznał też rozwijanie stosunków USA z tradycyjnymi sunnickimi sojusznikami USA z Zatoki Perskiej, w szczególności z Arabią Saudyjską (m.in. udział D. Trumpa w szczycie w Rijadzie w maju 2017 r.). Zważywszy na przystąpienie Kairu do Globalnej Koalicji Przeciwko Daesh, jak i działania podejmowane przez Egipt przeciwko organizacjom terrorystycznym z półwyspu Synaj, D. Trump zdecydował się również na zintensyfikowanie współpracy z Kairem, czego wyrazem była zarówno wizyta prezydenta Al-Sisiego w USA w kwietniu 2017 r.⁶¹, jak i spotkanie obu przywódców w maju 2017 r. przy okazji szczytu w Rijadzie. Potwierdzeniem wagi przywiązywanej przez administrację D. Trumpa do posiadania dobrych relacji z Egiptem była też wizyta, jaką złożył w Kairze w styczniu 2018 r. wiceprezydent Mike Pence. Poza sprawami bilateralnymi, wojną z terroryzmem i kwestią irańską omówiono również problem przeniesienia amerykańskiej ambasady z Tel Awiwu do Jerozolimy. M. Pence obiecał Al-Sisiemu, iż USA gwarantują, że do czasu zakończenia izraelsko-palestyńskiego procesu pokojowego, w tym ustalenia ostatecznych granic między obu państwami, nie dojdzie do jakiegokolwiek naruszenia *status quo* miejsc świętych w Jerozolimie⁶².

Choć podobnie jak pozostałe państwa arabskie Kair wyraził sprzeciw wobec decyzji USA odnośnie do przeniesienia amerykańskiej ambasady do Jerozolimy, zwraca uwagę fakt, iż wydarzenie to nie odbiło się negatywnie ani na relacjach Egiptu z USA, ani z Izraelem. Już w 2017 r., po niemal rocznej przerwie, do Kairu powrócił izraelski personel dyplomatyczny. Kontynuowana jest współpraca wojskowa oraz dotycząca bezpieczeństwa z Izraelem, w tym w związku z napiętą sytuacją w rządzonej przez Hamas Strefie Gazy. Zwraca uwagę fakt, iż Waszyngton z obecnymi władzami w Kairze oraz z Jerozolimą łączy podobne spojrzenie na kwestię Arabskiej Wiosny, rolę Bractwa Muzułmańskiego, jak również ostrożne podejście do Turcji, oskarżanej

⁶¹ *Sisi's visit to the US: The hopes and the reality*, „Al Jazeera”, 3.04.2017, <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/04/sisi-visit-hopes-reality-170403091805035.html> (dostęp: 4.06.2018).

⁶² *Pence Praises Egypt Partnership in Meeting With Sisi*, „The New York Times”, 20.01.2018, <https://www.nytimes.com/2018/01/20/world/middleeast/pence-praises-egypt-partnership-in-meeting-with-sisi.html> (dostęp: 4.06.2018).

przez Kair o wspieranie Bractwa Muzułmańskiego, uznanego przez władze Egiptu za organizację terrorystyczną⁶³.

Z perspektywy Waszyngtonu obecny prezydent Abd al-Fattah al-Sisi, który konsekwentnie umocnił swoją pozycję w Egipcie po zwycięstwie w odbywających się w marcu 2018 r. wyborach prezydenckich (zdobywając 97% głosów), jest istotnym partnerem zwalczającym organizacje terrorystyczne na terenie Egiptu, ale i w regionie. Dla Waszyngtonu bardzo istotne znaczenie ma przy tym konsekwentne opowiadanie się przez obecne władze Egiptu za kontynuowaniem zwalczania radykalizmu religijnego określanego mianem „islam politycznego”. Duże znaczenie w tym względzie mają działania podejmowane przez egipskie ośrodki naukowe i uczelnie, w tym kairski uniwersytet Al-Azhar, gdzie przedstawiciele duchowieństwa islamskiego potępiają podejmowanie radykalnych działań przez mieszkańców Bliskiego Wschodu. Zważywszy na rangę tej uczelni w świecie arabskim, działania te wpisują się w politykę Waszyngtonu odbudowy relacji z państwami muzułmańskimi na podstawie zasady niekonfrontacyjnej współpracy⁶⁴. Uwzględniając zaś fakt, że Egipt łączy z Izraelem nie tylko podpisany w 1979 r. traktat pokojowy i wspólna granica, ale i wspólny problem z rządzącym w Strefie Gazy palestyńskim Hamasem, wszystko wskazuje, że Kair pozostanie cennym sojusznikiem Izraela przede wszystkim w związku z trwającym konfliktem wokół Strefy Gazy⁶⁵, a w przyszłości zapewne jako partner ułatwiający wypracowanie porozumienia pokojowego z Palestyńską Władzą Narodową. Zważywszy zaś na kontrowersje w świecie arabskim m.in. dotyczące decyzji o przeniesieniu ambasady USA z Tel Awiwu do Jerozolimy, dobre relacje z Kairem będą zapewne miały coraz większe znaczenie dla USA. By – jak wcześniej – pełnić funkcję obiektywnego brokera pomagającego w wypracowaniu rozwiązania izraelsko-palestyńskiego konfliktu – lub przynajmniej „zarządzania” problemem palestyńskim oraz innymi problemami regionu MENA, w szczególności związanymi z polityką wobec Iranu – Waszyngton będzie potrzebował wsparcia ze strony swoich arabskich sojuszników, w szczególności największego i najpotężniejszego spośród nich pod względem militarnym, tj. Egiptu.

⁶³ *Egypt pushes US to list Muslim Brotherhood as 'terrorist group'*, „The Middle East Monitor”, 30.03.2017, <https://www.middleeastmonitor.com/20170330-egypt-pushes-us-to-list-muslim-brotherhood-as-terrorist-group/> (dostęp: 10.06.2018); P. Sasnal, M. Wojnarowicz, op. cit.

⁶⁴ M. Mourad, Y. Bayoumy, *Special Report: Egypt deploys scholars to teach moderate Islam, but skepticism abounds*, Reuters, 31.05.2015, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-islam-azhar-special-report-idUSKBN0OG07T20150531> (dostęp: 5.06.2018).

⁶⁵ *Prezydent Egiptu: przejście na granicy ze Strefą Gazy otwarte przez cały ramadan*, Deon.pl, 18.05.2018, <https://www.deon.pl/wiadomosci/swiat/art,31334,prezydent-egiptu-przejscie-na-granicy-ze-strefa-gazy-otwarte-przez-caly-ramadan.html> (dostęp: 5.06.2018). Potwierdza to m.in. otwarcie przez władze Egiptu ze względu na ramadan przejść granicznych ze Strefą Gazy. Prezydent Al-Sisi tłumaczył decyzję chęcią „ulżenia w cierpieniach naszym braciom w Strefie Gazy”.

Zakończenie

Jak zostało wykazane, pomimo kolejnych deklaracji B. Obamy, składanych od czasu jego wystąpienia w Kairze w czerwcu 2009 r., rzeczywistym celem jego administracji wobec Egiptu i pozostałych państw Bliskiego Wschodu było nie tyle doprowadzenie do demokratyzacji świata arabskiego, ile zapewnienie stabilizacji politycznej i wzrostu gospodarczego tego regionu. B. Obama zdawał sobie sprawę, że postulując podczas kampanii wyborczej ograniczenie obecności sił amerykańskich na Bliskim Wschodzie, będzie miał ograniczone możliwości wpływania na przemiany w tym regionie. Rezygnacja w 2013 r. z przeprowadzenia operacji militarnej w Syrii przeciwko reżimowi Baszara al-Asada stanowiła *de facto* potwierdzenie, iż Stany Zjednoczone w istocie nie są zainteresowane ponownym poważnym militarnym zaangażowaniem na Bliskim Wschodzie, nawet w celu doprowadzenia do upadku reżimu oskarżanego o zbrodnie wojenne, jednak wspieranego przez Rosję, a częściowo również przez Iran oraz libański Hezbollah. Dopiero powstanie w 2014 r. na terenie Iraku i Syrii tzw. Państwa Islamskiego zmusiło administrację B. Obamy do ograniczonej reakcji poprzez utworzenie we wrześniu 2014 r. tzw. Globalnej Koalicji Przeciwko Daesh. Potwierdzeniem, iż administracja B. Obamy przedkładała zapewnienie bezpieczeństwa i stabilizacji w regionie Bliskiego Wschodu nad zaprowadzenie w tym regionie demokracji, było zaproszenie do udziału w Globalnej Koalicji – krytykowanym po przewrocie z 2013 r. – nowych władz w Kairze. Wobec całkowitego fiaska zapoczątkowanych Arabską Wiosną demokratycznych przeobrażeń na Bliskim Wschodzie próbą pozostawienia po sobie pozytywnej spuścizny w tym regionie było doprowadzenie przez B. Obamy do podpisania w lipcu 2015 r. nuklearnego porozumienia z Iranem (JCPOA). Jednak odrzucenie tego porozumienia przez administrację D. Trumpa w 2018 r. niemal całkowicie podważa, i tak bardzo ograniczone, efekty polityki administracji B. Obamy wobec Bliskiego Wschodu.

US Policy Towards Egypt During Barack Obama's Presidency: Change or Continuity?

The speech delivered by American President Barack Obama at the University of *Al Azhar* in Cairo in June 2009 not only struck a sympathetic chord in the 'Arab Dawn', but it also inspired local youth to embark on the spontaneous actions which turned into the so-called Arab Spring, initiated by the events in Tunis and Cairo at the turn of 2010/2011. The subsequent withdrawal of US support for President Hosni Mubarak and the *de facto* approval of the takeover of power in Egypt by the Muslim Brotherhood and President Muhammad Morsi seemed to indicate a change in US policy towards Egypt and the entire region. Therefore, it came as a shock for believers in the American support for democratic changes in Egypt and the region when in 2014 the Obama administration approved of the army taking

power in Egypt. This response exemplified the reality, namely that the primary goal of US policy in the Arab world is not so much to advance democratization but, rather, to maintain political and economic stability in the region as well as guarantee Israel's security.

Keywords: Egypt, democratization, transformation, Muslim Brotherhood, elections, Islamic State, war on terror